

Research on the Effectiveness of Teaching Professional Ethics to Teachers on the Religious Orientation and Academic Stress of Students at Farhangian University

Ayoob Ghasemi*, Ahmad Tajiki**, Reyhaneh Yazdi***, Azar Hatami Argeneh****

Abstract

This research aimed to investigate the effectiveness of teaching professional ethics to teachers on the religious orientation and academic stress of students at Farhangian University in Kerman. The research method was semi-experimental with a pre-test-post-test control group design. The research population included all students of Farhangian University in the first semester of the academic year 1400-1401. 50 individuals were selected as the sample using convenience sampling and were randomly divided into two groups: experimental (25 individuals) and control (25 individuals). The experimental group received training in professional ethics for teachers in 8 sessions of 90 minutes each, while the control group did not receive any intervention. The data collection tools were the Snaguizadeh and Janbozorgi Religious Orientation Questionnaire (1390) and the San, Doon, Ho, and Jo Academic Stress Scale (2011). Data analysis was performed using descriptive statistics, single-variable and multivariable covariance analysis, and SPSS version 22 software. The results showed that teaching professional ethics for teachers significantly increased religious commitment orientation, decreased non-commitment religious orientation and dualism, and reduced academic stress among students ($P < 0.001$). The magnitude of this effect was 0.53 for religious commitment orientation, 0.47 for non-commitment religious orientation, 0.36 for dualism, and 0.32 for academic stress. Based on these findings, it can be suggested that the strategies available in professional ethics training sessions such as responsibility, professional and job commitment, coping with academic stressors, and adapting to the work and academic environment should be used to increase religious orientation and reduce academic stress among student teachers.

Keywords

professional ethics, religious orientation, academic stress, Islamic education, students.

---

* Master of Educational Psychology, Razi University of Kermanshah, Kermanshah, Iran. ghasemi.ay@gmail.com

** Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Farhangian University, Tehran, Iran (Responsible author). Tajiki14354@cfu.ac.ir

*** Master of Elementary Education, Department of Educational Sciences, Farhangian University, Kerman, Iran. yazdi.reyhaneh@gmail.com

**** Master of Clinical Psychology, Islamic Azad University, Tehran West Branch, Tehran, Iran. azarhatami547@gmail.com

بررسی اثربخشی آموزش درس اخلاق حرفه‌ای معلم بر جهت‌گیری مذهبی و تنیدگی تحصیلی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان

ایوب قاسمی*، احمد تاجیکی**، ریحانه یزدی***، آذر حاتمی ارگنه****

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی اثربخشی آموزش درس اخلاق حرفه‌ای معلم بر جهت‌گیری مذهبی و تنیدگی تحصیلی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان کرمان انجام شد. روش تحقیق، نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون گروه کنترل است. جامعه پژوهش شامل تمام دانشجویان دانشگاه فرهنگیان کرمان در نیم‌سال اول تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ بود. پنجاه نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس به‌عنوان نمونه انتخاب و در دو گروه آزمایش (۲۵ نفر) و کنترل (۲۵ نفر) به‌طور تصادفی تقسیم شدند. اعضای گروه آزمایش در جلسات اخلاق حرفه‌ای معلم (هشت جلسه)

* دانش‌آموخته کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه رازی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران.

ghasemi.ay@gmail.com

** استادیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

Tajiki14354@cfu.ac.ir

*** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد آموزش ابتدایی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، کرمان، ایران.

yazdi.reyhaneh@gmail.com

**** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی (واحد تهران غرب)، تهران، ایران.

azarhatami547@gmail.com

تاریخ تأیید: ۱۴۰۲/۰۸/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۰۸

نود دقیقه‌ای) شرکت کردند و گروه کنترل هیچ مداخله‌ای دریافت نکردند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسش‌نامه جهت‌گیری مذهبی ثناگویی زاده و جان‌بزرگی (۱۳۹۰) و تنیدگی تحصیلی سان، دون، هو و ژو (۲۰۱۱) بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها با روش آمار توصیفی، تحلیل کوواریانس تک‌متغیره و چندمتغیره و با نرم‌افزار SPSS (نسخه ۲۲) انجام شد. نتایج نشان داد آموزش اخلاق حرفه‌ای معلم به‌طور معنی‌داری موجب افزایش جهت‌گیری پایبندی مذهبی، کاهش جهت‌گیری ناپایبندی مذهبی و دوسوگرایی و کاهش تنیدگی تحصیلی دانشجویان می‌شود ($P < 0/001$). میزان این تأثیر براساس مقدار اندازه اثر بر جهت‌گیری پایبندی مذهبی ۰/۵۳، ناپایبندی مذهبی ۰/۴۷، دوسوگرایی ۰/۳۶ و تنیدگی تحصیلی ۰/۳۲ بود. براین اساس، می‌توان پیشنهاد کرد از این آموزش و راهکارهای موجود در جلسات آموزش اخلاق حرفه‌ای نظیر مسئولیت‌پذیری، تعهد حرفه‌ای و شغلی، مقابله با عوامل استرس‌زای تحصیلی و سازگارشدن با محیط شغلی و تحصیلی، برای افزایش جهت‌گیری مذهبی و کاهش تنیدگی تحصیلی دانشجو معلمان استفاده شود.

کلیدواژه‌ها

اخلاق حرفه‌ای، جهت‌گیری مذهبی، تنیدگی تحصیلی، تعلیم و تربیت اسلامی، دانشجویان.

مقدمه

دوران جوانی به‌طور عمده دوره کاوش، انتخاب و فرایند تدریجی حرکت به سمت خودپنداره منسجم و هویت دینی مشخص است (بهمنی و دیگران، ۱۳۹۵). جنبه‌های متفاوت حرمت نفس، اطمینان به نفس، خودکارآمدی، صمیمیت و از همه مهم‌تر، نگرش مذهبی در این دوره مهم دارای ارزش ویژه‌ای هستند و خود را بیش از پیش نشان می‌دهند؛ اما نبود مهارت‌های مطلوب نوجوانان و جوانان در رویارویی با

مشکلات زندگی و بحران این دوره از زندگی، سبب گردیده تا این قشر از جامعه نتواند به درستی تصمیم مناسبی بگیرد و در نتیجه، این مسئله موجب بروز برخی ناهماهنگی‌ها و ناسازگاری‌ها و سردرگمی در زمینه هویت مذهبی و تحصیلی خواهد شد (رستمی‌نسب، علوی و کریمی، ۱۳۹۶).

جهت‌گیری مذهبی نشان‌دهنده نگرش فرد به مذهب است. دو نوع جهت‌گیری در قبال دین مطرح می‌شود: جهت‌گیری پایبندی مذهبی و جهت‌گیری ناپایبندی مذهبی. کسی که جهت‌گیری پایبندی مذهبی دارد با مذهبش زندگی می‌کند، اما کسی که جهت‌گیری ناپایبندی مذهبی دارد، از مذهبش استفاده می‌کند. کسانی که جهت‌گیری پایبندی مذهبی دارند، انگیزه‌های اصلی خود را در مذهب می‌یابند. چنین اشخاصی شخصیتشان با مذهبشان یکی می‌شود؛ درحالی که افراد با جهت‌گیری ناپایبندی برای رسیدن به اهدافی دیگر به سمت مذهب می‌روند (جارچی و دیگران، ۱۳۹۶).

کسانی که جهت‌گیری ناپایبندی مذهبی دارند، کمتر در آیین‌های مذهبی شرکت می‌کنند و از معنای دین برای رسیدن به اهدافشان استفاده می‌کنند. آن‌ها همچنین برای شکل‌گیری یا حفظ روابط اجتماعی خود، امنیت، راحتی، معاشرت و توجه اعمالشان از مذهب استفاده می‌کنند. در طرف دیگر، کسانی قرار دارند که دین را هدف اصلی زندگی خود می‌دانند و دین مهم‌ترین بخش زندگی آن‌ها را تشکیل می‌دهد. چنین افرادی دارای جهت‌گیری پایبندی مذهبی هستند و دین همه جوانب زندگی آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد (ایمانی و دیگران، ۱۴۰۰). جهت‌گیری مذهبی، نه بر درجه دین‌داری، بلکه بر انگیزش افراد برای دین‌داری تأکید دارد. جهت‌گیری پایبندی مذهبی، در تلاش فرد برای زیستن مطابق با اصول خویشتن تجلی می‌یابد. در مقابل، افراد با جهت‌گیری ناپایبندی مذهبی، براساس اهداف ابزاری و سودگرایانه که موجب تلاش آنان برای تأمین امیال و نیازهایشان می‌شود، بیشتر درصدد خدمت به خویشتن هستند (پرتو، ۱۳۹۴).

در کنار نگرش مذهبی، در عصر حاضر، تعلیم و تربیت و به طور کلی تحصیل، بخش مهمی از زندگی دانشجویان را تشکیل می‌دهد. کیفیت و کمیت تحصیل، نقش مهمی در آینده دانشجویان دارد. یکی از عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی، تنیدگی تحصیلی است. در حالی که حضور در دانشگاه برای عده زیادی از دانشجویان، تجارب مثبتی به همراه دارد، برای برخی دیگر مطالب تحصیلی از قبیل آزمون‌ها، مقالات و ارائه مطالب با تجربه تنیدگی همراه است (عابدی و دیگران، ۱۳۹۹).

استرس و تنیدگی از عوامل بسیار مهم در زندگی فردی و اجتماعی هر محصل است. تنیدگی تحصیلی بر ارزیابی فرد، مبنی بر تجربه ناهماهنگی بین درک مطالبات موقعیت‌های تحصیلی و منابع درون فردی تأکید دارد، بر سلامت روانی جسمانی آن‌ها اثر می‌گذارد و موجب ناتوانی آن‌ها در انجام مؤثر تکالیف درسی می‌شود. استرس تحصیلی بر ارزیابی فرد مبنی بر تجربه ناهماهنگی بین مطالبات موقعیتی و منابع درون فردی اشاره دارد (Dimitrov, 2017).

برای بیشتر دانشجویان، تعاقب تحصیلات دانشگاهی به مثابه دوره‌ای از تغییر است که از طریق مجموعه‌ای از مطالبات وابسته به آن زمینه تحصیلی مشخص می‌شود. استرس بیانگر شناخت‌ها و هیجانات ادراک شده درونی و عوامل تنش‌زا نشانه‌دهنده برخی از مطالبات موقعیتی نظیر رخداد شدید است (XiangShen, KangBaoshan & Zhu, 2019).

به نظر می‌رسد مطالعه بعضی از کتاب‌های درسی دانشگاهی و شرکت در کلاس‌ها علاوه بر اینکه موجب پیشرفت تحصیلی و کاهش مشکلات تحصیلی دانشجویان می‌گردد، جهت‌گیری مذهبی آن‌ها را افزایش می‌دهد و به آرامش روحی و روانی آنان کمک می‌کند. این آرامش در دانشجویان می‌تواند مشکلات تحصیلی آنان نظیر تنیدگی تحصیلی را کاهش دهد. یکی از این دروس، درس اخلاق حرفه‌ای در دانشگاه فرهنگیان است. اخلاق حرفه‌ای، مجموعه قوانین اخلاقی

است که از ماهیت حرفه یا شغل حاصل می‌شود و بیان‌کننده باورهای یک گروه حرفه‌ای درباره این است که چه چیزی درست و مرتبط با معیارهای همان حرفه است و افراد داوطلبانه و براساس ندای وجدان و فطرت خویش در انجام کار حرفه‌ای رعایت می‌کنند؛ بدون آنکه الزام خارجی داشته باشند یا در صورت تخلف، به مجازات‌های قانونی دچار شوند (بشیری، بازوبندی و قاسمی، ۱۳۹۸). نخستین وظیفه اخلاق حرفه‌ای، رشد و توسعه قوانین بر پایه اخلاق در شغل مدنظر است (Kumar, 2014).

باور مرکزی در مفهوم «اخلاق» این است که در هر حیطه‌ای از حیطه‌های انسانی، مفهوم «درست» و «غلط» وجود دارد (Thompson, 2020). بر همین مبنا، یکی از مفاهیم مورد توجه در جوامع امروزی مفهوم «اخلاق حرفه‌ای» است. فیلسوفان، علم اخلاق را به دو گونه اخلاق نظری و اخلاق عملی تقسیم می‌کنند. اخلاق حرفه‌ای زیرمجموعه اخلاق عملی و یکی از شعبه‌های جدید اخلاق است که می‌کوشد به مسائل اخلاقی حرفه‌های گوناگون پاسخ دهد و برای آن‌ها اصولی خاص متصور است (Fino et al., 2022).

برای اخلاق حرفه‌ای مؤلفه‌های گوناگونی برشمرده‌اند؛ از جمله:

- مسئولیت‌پذیری: فرد پاسخ‌گوست و مسئولیت تصمیم‌های خود و پیامدهای آن را می‌پذیرد؛
- برتری‌جویی و رقابت‌طلبی: همیشه سعی می‌کند ممتاز باشد، به مهارت زیادی در حرفه خود دست یابد، جدی و پرکار است؛
- صادق بودن: مخالف ریاکاری و دورویی است؛
- احترام به دیگران: به حقوق و نظر دیگران احترام می‌گذارد؛
- رعایت ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و احترام به آن‌ها: برای ارزش‌های اجتماعی احترام قائل است و به قوانین اجتماعی احترام می‌گذارد و هنگام مواجهه با فرهنگ‌های دیگر متعصبانه رفتار نمی‌کند؛

- عدالت و انصاف: طرف دار حق است و در قضاوت تعصب ندارد؛
- همدردی با دیگران: دلسوز و مهربان است، در غم دیگران شریک می شود و از آنان حمایت می کند؛
- وفاداری: به انجام وظایف خود متعهد است و رازدار و معتمد دیگران است (Kusumaningrum, Sumarsono & Gunawan, 2019).

اندیشمندان حوزه تعلیم و تربیت معتقدند تدریس با اخلاق عجین است. کمپل (۲۰۰۸) معتقد است اخلاق و تدریس به طور ذاتی درهم تنیده و هم سو هستند و محققان و فیلسوفان مختلفی به بررسی ماهیت اخلاق در تدریس و تدریس اخلاقی پرداخته اند. برنامه های آموزشی و پرورشی بیش از هر مقوله دیگری بر ملاحظات اخلاقی استوار است؛ چراکه آموزش و تعلیم در جامعه به منزله یک وظیفه مقدس پذیرفته شده است و این تقدس معلمان را وادار می کند به ارزش های اخلاقی پایبند باشند (Unlu, 2018). در واقع، هدف از به کارگیری اخلاق حرفه ای در تدریس، ترسیم اصول اخلاقی پایه ای است که مسئولیت های حرفه ای معلمان را مشخص می سازد (زبانی شادباد، حسنی و قاسم زاده، ۱۳۹۶).

در مبانی اسلامی نیز بر اخلاقی بودن فرایند تربیت تأکید شده است. اخلاق حرفه ای معلمان از دیدگاه چهار اندیشمند مسلمان یعنی غزالی، فیض کاشانی، ابن خلدون و خواجه نصیر شامل این مؤلفه هاست: محبت و احساس مسئولیت، حفظ حرمت و شخصیت، صداقت، گذشت، عدالت، واقع گرایی، اخلاص، صبر، جدیت، هدفمندی و ثبات، نصیحت و حفظ زبان؛ اما برای آنکه مدرسان و استادان، اصول اخلاقی را به کار بینند، لازم است این اصول در آموزش مدرسان و استادان و توسعه علمی آنان مدنظر قرار بگیرد (گودرزی، ۱۳۸۸).

با اینکه درباره ضرورت و اهمیت تربیت اخلاقی بین نظریه پردازان هم نواپی وجود دارد، درباره چیستی و چگونگی آن آرای متفاوتی موجود است و

رویکردهای مختلفی برای تربیت اخلاقی ذکر شده است؛ به طور مثال، رویکردهای غیرمستقیم یا تلویحی^۱، رویکرد مبتنی بر جنبه‌های ذهنی اخلاق و ارزش‌ها، رویکرد مراقبتی یا پاداش^۲، رویکرد علمی، تبیین ارزش‌ها^۳، تحلیل ارزش‌ها^۴ و رویکرد یادگیری اجتماعی در زمره رویکردهای تربیت اخلاقی جای می‌گیرند (اصفهانی و شاهی، ۱۴۰۰). اگر در فرایند تربیت اخلاقی، پیوند میان اخلاق و بستر اجتماعی مورد توجه قرار نگیرد و صرفاً بر مفاهیم انتزاعی توجه شود، در عرصه عمل، موفقیت‌چندانی حاصل نخواهد شد (کوشی و دیگران، ۱۳۹۹).

اخلاق به‌عنوان امری که از ارکان شریعت و معیشت محسوب می‌شود، در حوزه‌های مختلف معارف بشری جریان دارد. اخلاق امری فطری و ذاتی برای انسان است؛ نوعی صورت ادراکی و معرفتی است که در درون انسان قرار دارد و او را به کنش و فعل اخلاقی سوق می‌دهد. آموزش اخلاق از ضروریات نیازهای جامعه متعالی است (پرتو، ۱۳۹۴).

نظام تربیت معلم ایران بر ضرورت گنجاندن درس اخلاق حرفه‌ای معلم در برنامه درسی تربیت معلم تأکید دارد و یکی از دروس مشترک در همه رشته‌های دانشگاه فرهنگیان درس «اخلاق حرفه‌ای معلم (با تأکید بر حقوق و تکالیف اسلامی)» است که گذراندن آن در قالب دو واحد درس نظری برای همه دانشجویان این دانشگاه الزامی است. در سرفصل مصوب این درس بر ماهیت اخلاقی تربیت تأکید شده و موقعیت تربیتی بر حقوق و تکالیفی مبتنی دانسته شده که دستیابی به آن مستلزم شناخت معلم از ارزش‌های اخلاقی حاکم بر آن موقعیت‌ها و توانایی او هنگام تصمیم‌گیری در شرایط تعارض آمیز اخلاق حرفه‌ای (حقوق و تکالیف) است (معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه فرهنگیان، ۱۳۹۳).

1. Implicit approach
2. Care approach
3. Values clarification
4. Values analysis

دانستن اینکه تدریس اخلاق حرفه‌ای در دانشگاه فرهنگیان (که یکی از دو مسیر اصلی ورود معلمان به نظام آموزش و پرورش است) تا چه حد تأثیرگذار است، ضروری به نظر می‌رسد. با توجه به آنچه بیان شد و کمبود منابع پژوهشی در داخل کشور، در پژوهش حاضر به بررسی فرضیه‌های ذیل پرداخته شد.

۱. آموزش درس اخلاق حرفه‌ای معلم بر جهت‌گیری مذهبی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان کرمان تأثیر دارد؛
۲. آموزش درس اخلاق حرفه‌ای معلم بر تنیدگی تحصیلی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان کرمان تأثیر دارد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر یک مطالعه نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری پژوهش، تمام دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان کرمان در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ بودند. پنجاه نفر از آن‌ها با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند و در دو گروه کنترل (۲۵ نفر) و آزمایش (۲۵ نفر) به‌طور تصادفی و با روش قرعه‌کشی قرار گرفتند. پس از قرارداد افراد در گروه‌ها، گروه آزمایشی طی هشت جلسه، آموزش اخلاق حرفه‌ای معلم را دریافت کردند. گروه کنترل، مداخله‌ای دریافت نکردند. پس از اتمام جلسات، دو گروه، مقیاس اخلاق حرفه‌ای را تکمیل کردند تا میزان تغییر متغیر وابسته در پایان آموزش، بررسی و نتایج گروه آزمایش و کنترل با هم مقایسه شود.

معیار ورود به مطالعه دانشجو معلم بودن در دانشگاه فرهنگیان کرمان بود. ملاک خروج از پژوهش، تمایل نداشتن به همکاری در پژوهش و غیبت بیش از دو جلسه بود. ملاحظات اخلاقی این پژوهش شامل موارد زیر بود: الف) همه شرکت‌کنندگان در پژوهش، با اختیار و تمایل خود شرکت کردند؛ ب) درباره اصول رازداری و محرمانه بودن هویت شرکت‌کنندگان به آنان اطمینان داده شد که تمام اطلاعات،

محرمانه خواهد ماند؛ ج) در پایان از شرکت کنندگان در پژوهش، تقدیر و تشکر به عمل آمد؛ د) شرکت کنندگان در صورت تمایل، هر زمانی که می‌خواستند می‌توانستند از ادامه مشارکت انصراف دهند. اطلاعات جمعیت‌شناختی شامل جنسیت، رشته تحصیلی و سال تحصیلی دانشجو معلمان بود.

ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش، پرسش‌نامه‌های جهت‌گیری مذهبی و تنیدگی تحصیلی بود:

پرسش‌نامه جهت‌گیری مذهبی

برای سنجش جهت‌گیری مذهبی از پرسش‌نامه جهت‌گیری مذهبی جان‌بزرگی (۱۳۸۶) استفاده شد. این پرسش‌نامه دارای شصت سؤال است که سه مؤلفه پایبندی مذهبی، دوسوگرایی و ناپایبندی مذهبی را در مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالفم=۱ تا کاملاً موافقم=۵ می‌سنجد. در عامل پایبندی مذهبی، فرد بدون تردید رفتار خود را براساس معیارهای مذهبی تنظیم می‌کند و می‌کوشد همه رفتارهایش را براساس مذهب طراحی کند. در عامل ناپایبندی مذهبی، فرد هیچ‌گونه تعمدی به تنظیم رفتارها براساس اصول یا دستورالعمل‌های مذهبی ندارد و در عامل دوسوگرایی مذهبی، فرد همواره نگران و در حالت تردید مذهبی به سر می‌برد، بین کردار و گفتارش ناهماهنگی وجود دارد، در برابر سختی‌ها کم‌تحمل است و احساس خوبی به خدا و رابطه خود با خدا ندارد. شایان ذکر است ابعادی که در این پرسش‌نامه به دست آمده، ابعاد دین‌داری را الزاماً نمی‌سنجد، بلکه ابعاد روی‌آوری یا روی‌گردانی یک فرد را از مذهب یا ایمان فرد به اعتقادات مذهبی نیز می‌سنجد (جان‌بزرگی، ۱۳۸۸).

برای بررسی روایی محتوا ابتدا همه گویه‌هایی که میزان مربوط بودن آنها از نظر دو نفر از داوران تأیید نشده بود یا نمره نهایی آنها پس از محاسبه نظر داوران، کمتر از ۷۵ درصد بود، حذف شدند. پس از تقلیل متناوب گویه‌ها، پرسش‌نامه نهایی

با شصت سؤال تجزیه و تحلیل عاملی شد. پایایی هر یک از مقیاس‌های پایبندی مذهبی، دوسوگرایی و ناپایبندی مذهبی به ترتیب ۰/۸۷، ۰/۸۱ و ۰/۷۲ و میانگین پایایی همه خرده‌مقیاس‌ها ۰/۷۳ است. برای محاسبه روایی ملاک، صورت اولیه این آزمون قبل از تحلیل عاملی با آزمون جهت‌گیری مذهبی آلپورت، ۰/۴۷ گزارش شده است که در سطح ۰/۰۱ معنادار است (شناگویی زاده و جان‌بزرگی، ۱۳۹۰).

پرسش‌نامه تنیدگی تحصیلی

پرسش‌نامه تنیدگی تحصیلی دارای شانزده گویه و پنج زیرمقیاس (فشار مطالعه، بار کاری، نگرانی درباره نمره‌ها، انتظار از خود و اندوهگینی) است. این پرسش‌نامه که توسط سان، دون، هو و ژو در سال ۲۰۱۱ ساخته شده، میزان تنش‌های افراد را در موقعیت‌های تحصیلی می‌سنجد. نمره‌گذاری آن براساس طیف پنج‌قسمتی لیکرت از یک تا پنج است. در این ابزار، دامنه نمره‌ها بین ۱۶ تا ۸۰ است. برای بررسی روایی سازه این مقیاس در نسخه اصلی، هم‌بستگی معناداری بین کیفیت زندگی و سبک‌های مقابله با استرس به دست آمد.

پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ و روش بازآزمایی ۰/۷۸ گزارش شد. میانگین هم‌بستگی درون‌ماده‌ای برای پنج عامل به ترتیب ۰/۴۷، ۰/۵۰، ۰/۴۷، ۰/۳۹ و ۰/۳۹ به دست آمد. در تحلیل عاملی تأییدی، مقادیر شاخص‌های ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب ۰/۰۷، شاخص برازندگی تعدیل یافته ۰/۹۴، شاخص برازش نرم ۰/۸۹ و شاخص برازش مقایسه‌ای ۰/۹۰ گزارش شد (Sun et al., 2011).

در مطالعه آرام‌فر و زینالی، ضریب آلفای کرونباخ کل برای این پرسش‌نامه ۰/۷۳ محاسبه و روایی آن نیز تأیید شد (آرام‌فر و زینالی، ۱۳۹۴).

برنامه مداخله به شرح زیر اجرا شد:

جلسات آموزش اخلاق حرفه‌ای معلم در هشت جلسه نود دقیقه‌ای و هفته‌ای یک بار توسط پژوهشگر برگزار شد. ساختار جلسات آموزش اخلاق حرفه‌ای معلم در جدول ۱ ارائه شده است که برگرفته از سرفصل‌های کتاب درسی آموزش اخلاق حرفه‌ای در دانشگاه فرهنگیان است (فرامرزی قراملکی، برخورداری و موحدی، ۱۳۹۴).

جدول ۱. آموزش اخلاق حرفه‌ای معلم

جلسات	محتوا	اهداف	تمرینات
اول	جایگاه اخلاق در مدیریت کلاس و مدرسه	آموزش تمایز شغل‌انگاری از حرفه‌انگاری در تعلیم و تربیت	بیان تمایزهای آموزش داده‌شده و تمرین آن
دوم	اصول اخلاق اسلامی	یافتن تعاریف مفهوم اخلاق اسلامی و مؤلفه‌های آن	بیان تعریف اخلاق اسلامی
سوم	الزامات اخلاق حرفه‌ای معلم	نشانه‌های تعهد حرفه‌ای و سازگاری تحصیلی	بیان نشانه‌های اخلاق حرفه‌ای معلمان
چهارم	مدرسه به مثابه سازمانی اخلاقی	خط‌مشی اخلاقی مدرسه در قبال حقوق معلمان و دانش‌آموزان	بیان مصداق‌های اصول اخلاقی مدارس
پنجم	اخلاق حرفه‌ای و رضایت شغلی	معلمی شغل است یا حرفه؟	بیان موارد مؤثر برای رضایت شغلی معلمان
ششم	اخلاق حرفه‌ای در تعلیم و تربیت	طرح فردگرایی و نگرش سیستمی به حرفه معلمی	یافتن عوامل مرتبط با عوامل استرس‌زای آموزشی
هفتم	آداب تعلیم و تربیت در اسلام	یافتن مبانی اسلامی تعلیم و تربیت	بیان اصول اسلام درباره آموزش و پرورش صحیح
هشتم	اخلاق از مدیریت خود تا مدیریت کلاس	ابعاد مدیریت بر خود، تعامل با خود، بنیان تعامل با دیگران	بیان مصداق‌های مدیریت خود و تعامل با خود و دیگران

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی، کوواریانس تک متغیره و چندمتغیره و نرم افزار SPSS-22 استفاده شد.

یافته‌ها

پنجاه نفر از دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان کرمان در این پژوهش شرکت کردند که اطلاعات جمعیت شناختی آن‌ها در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. اطلاعات جمعیت شناختی آزمودنی‌ها

متغیر	آزمایش	کنترل
میانگین سنی	۲۰ سال	۲۰ سال
جنسیت	دختر	۱۰ نفر
	پسر	۱۴ نفر
سال تحصیلی	اول	۴ نفر
	دوم	۷ نفر
	سوم	۸ نفر
	چهارم	۶ نفر

توزیع نمره‌های آزمودنی‌های مورد مطالعه در متغیر اخلاق حرفه‌ای با استفاده از روش‌های مناسب آمار توصیفی مانند میانگین، انحراف استاندارد، حداقل و حداکثر نمره توصیف شده که در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳. شاخص‌های توصیفی متغیر پژوهش

بسته آموزشی	متغیر	گروه	مرحله	میانگین	انحراف استاندارد	حداقل	حداکثر
آموزش اخلاق حرفه‌ای معلم	پایبندی مذهبی	آزمایش	پیش آزمون	۴۸/۵۱	۵/۹۸	۲۱	۶۲
			پس آزمون	۶۴/۲۷	۷/۲۲	۲۷	۷۸
	ناپایبندی مذهبی	کنترل	پیش آزمون	۴۸/۳۶	۵/۲۱	۲۰	۵۹
			پس آزمون	۴۷/۸۹	۵/۵۱	۲۱	۶۰
	پایبندی مذهبی	آزمایش	پیش آزمون	۵۳/۹۱	۵/۵۲	۲۲	۵۷
			پس آزمون	۳۶/۲۷	۴/۲۲	۱۷	۵۰
	دوسوگرایی	آزمایش	پیش آزمون	۵۲/۸۷	۵/۶۶	۲۱	۵۶
			پس آزمون	۵۱/۷۶	۵/۳۴	۱۹	۵۶
	کنترل	آزمایش	پیش آزمون	۶۰/۲۲	۶/۱۴	۳۰	۷۴
			پس آزمون	۴۳/۶۳	۵/۲۲	۲۷	۶۸
	تئیدگی تحصیلی	کنترل	پیش آزمون	۵۹/۷۱	۵/۸۸	۲۹	۷۴
			پس آزمون	۶۰/۱۸	۶/۲۳	۲۹	۷۶
تئیدگی تحصیلی	آزمایش	پیش آزمون	۳۹/۷۸	۴/۶۶	۲۴	۴۸	
		پس آزمون	۲۸/۵۲	۶/۳۵	۲۰	۴۳	
کنترل	آزمایش	پیش آزمون	۴۰/۷۳	۴/۹۳	۲۷	۴۱	
		پس آزمون	۳۹/۲۷	۴/۵۱	۲۸	۳۸	

نتایج جدول ۳، نشان داد در مرحله پیش آزمون، میانگین‌ها و انحراف استاندارد متغیرهای جهت‌گیری مذهبی (پایبندی، ناپایبندی مذهبی و دوسوگرایی) و تئیدگی تحصیلی دانشجومعلم‌ان در گروه آموزش و گروه کنترل، یکسان می‌باشند، ولی در مراحل پس آزمون (بعد از مداخله)، تفاوت زیادی مشاهده می‌شود.

باتوجه به طرح پژوهش حاضر که از نوع پیش آزمون، پس آزمون بود، برای تحلیل داده‌ها و به‌منظور کنترل اثر پیش آزمون و پس آزمون از روش تحلیل کوواریانس استفاده شد. برای انجام این آزمون می‌بایست مفروضه‌های آن مانند، توزیع نرمال متغیر وابسته، آزمون همگنی ماتریس واریانس - کوواریانس و آزمون

همگنی واریانس‌های خطا رعایت شود. نتایج آزمون کالموگروف اسمیرنف نشان داد که توزیع نمرات در متغیرهای جهت‌گیری مذهبی و تنیدگی تحصیلی بهنجار است (جدول ۳). فرض همگن بودن واریانس‌ها به وسیله آزمون لوین بررسی شد که مفروضه همگونی واریانس‌ها نیز تأیید شد. نتایج نشان داد مقدار F به دست آمده برای متغیرهای جهت‌گیری مذهبی (پاییند و ناپایندی مذهبی) و تنیدگی تحصیلی در مراحل پیش و پس آزمون معنادار نیست ($P > 0/05$).

در نتیجه تفاوت معناداری بین واریانس خطای گروه‌ها وجود ندارد و بنابراین، فرض همگنی واریانس‌های خطا رعایت شده است. با توجه به برقراری مفروضه‌های تحلیل کوواریانس، می‌توان از این آزمون برای سنجش فرضیه‌ها استفاده کرد. مفروضه مهم دیگر تحلیل کوواریانس، همگونی شیب خط رگرسیون است. بررسی‌ها نشان داد تعامل پیش آزمون با متغیرهای مستقل معنادار نبوده. بنابراین، مفروضه همگنی شیب رگرسیون نیز برقرار است. بررسی مفروضه‌ها نشان داد که استفاده از تحلیل کوواریانس مجاز می‌باشد.

جدول ۴. نتایج آزمون کالموگروف اسمیرنف برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها

متغیر	مراحل	آماره	P
پایندی مذهبی	پیش آزمون	۰/۷۲۲	۰/۱۸۷
	پس آزمون	۰/۸۱۶	۰/۳۱۰
ناپایندی مذهبی	پیش آزمون	۰/۶۹۱	۰/۲۲۴
	پس آزمون	۰/۵۲۳	۰/۳۸۵
دوسوگرایی	پیش آزمون	۰/۸۳۵	۰/۱۳۲
	پس آزمون	۰/۷۱۴	۰/۱۹۳
تنیدگی تحصیلی	پیش آزمون	۰/۶۷۸	۰/۲۱۸
	پس آزمون	۰/۵۵۱	۰/۳۶۲

نتایج آزمون گالموگروف اسمیرنف در جدول ۴ حاکی از این است که توزیع داده‌ها برای متغیرهای جهت‌گیری مذهبی (پایبندی، ناپایبندی مذهبی و دوسوگرایی) و تنیدگی تحصیلی به تفکیک در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون نرمال است ($P > 0/05$). لذا برای بررسی اثربخشی بسته آموزشی اخلاق حرفه‌ای معلم بر جهت‌گیری مذهبی و تنیدگی تحصیلی، از تحلیل کوواریانس استفاده شد. جدول‌های ۵ و ۶ نتایج تحلیل کوواریانس را نشان می‌دهند.

جدول ۵. نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیره برای بررسی اثربخشی آموزش اخلاق حرفه‌ای معلم بر

جهت‌گیری مذهبی دانشجومعلمان

منبع	ارزش	مقدار F	مقدار P	میزان تأثیر	توان آماری
اثر پیلاهی	۰/۶۲۸	۳۶/۵۸	<۰/۰۰۱	۰/۷۴۲	۱/۰۰
لامبدای ویلکز	۰/۳۵۴	۳۶/۵۸	<۰/۰۰۱	۰/۷۴۲	۱/۰۰
اثر هتلینگ	۲/۷۴۱	۳۶/۵۸	<۰/۰۰۱	۰/۷۴۲	۱/۰۰
بزرگ‌ترین ریشه‌روی	۲/۷۴۱	۳۶/۵۸	<۰/۰۰۱	۰/۷۴۲	۱/۰۰

نتایج جدول ۵. نشان می‌دهد بین میانگین نمره‌های پس‌آزمون متغیر اثربخشی آموزش اخلاق حرفه‌ای معلم بر جهت‌گیری مذهبی دانشجومعلمان بعد از حذف اثر پیش‌آزمون، تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

بنابراین، میانگین نمره‌های پس‌آزمون گروه آزمایش به‌طور معنی‌داری در متغیر جهت‌گیری مذهبی بیشتر از گروه کنترل است. در ادامه، برای مشخص شدن میزان تأثیر آموزش اخلاق حرفه‌ای معلم بر مؤلفه‌های جهت‌گیری مذهبی از تحلیل کوواریانس تک‌متغیره استفاده شد.

جدول ۶. نتایج تحلیل کوواریانس برای بررسی اثربخشی آموزش اخلاق حرفه‌ای معلم بر مؤلفه‌های

جهت‌گیری مذهبی دانشجومعلمان

متغیر	شاخص	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F	P	اندازه اثر
پایبندی مذهبی	بین گروهی	۷۱۹/۲۴	۱	۷۱۹/۲۴	۲۹/۷۶	۰/۰۰۱	۰/۵۳
	درون گروهی	۱۲۰۸/۶۲	۵۰	۲۴/۱۷			
ناپایبندی مذهبی	بین گروهی	۳۷۸/۴۵	۱	۳۷۸/۴۵	۲۲/۹۶	۰/۰۰۱	۰/۴۷
	درون گروهی	۸۲۴/۳۶	۵۰	۱۶/۴۸			
دوسوگرایی	بین گروهی	۲۴۶/۲۸	۱	۲۴۶/۲۸	۱۷/۲۵	۰/۰۰۱	۰/۳۶
	درون گروهی	۷۱۳/۳۶	۵۰	۱۴/۲۷			
تنیدگی تحصیلی	بین گروهی	۵۲۷/۸۲	۱	۵۲۷/۸۲	۲۷/۳۱	۰/۰۰۱	۰/۳۲
	درون گروهی	۹۶۶/۳۷	۵۰	۱۹/۳۲			

نتایج جدول ۷، نشان می‌دهد بین میانگین نمره‌های پس‌آزمون متغیر اثربخشی آموزش اخلاق حرفه‌ای معلم بر مؤلفه‌های جهت‌گیری مذهبی دانشجومعلمان، بعد از حذف اثر پیش‌آزمون، تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بنابراین، میانگین نمره‌های پس‌آزمون گروه آزمایش به‌طور معنی‌داری در متغیر پایبندی مذهبی دانشجومعلم، بیشتر و در دو متغیر ناپایبندی مذهبی و دوسوگرایی، کمتر از گروه کنترل است.

میزان این تأثیر براساس مقدار اندازه اثر بر جهت‌گیری پایبندی مذهبی ۰/۵۳، ناپایبندی مذهبی ۰/۴۷ و دوسوگرایی ۰/۳۶ بود. در ادامه، نتایج جدول ۶ نشان می‌دهد بین میانگین نمره‌های پس‌آزمون متغیر اثربخشی آموزش اخلاق حرفه‌ای معلم بر تنیدگی تحصیلی دانشجومعلمان، بعد از حذف اثر پیش‌آزمون، تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=0/001, F=27/31$). بنابراین، میانگین

نمره‌های پس‌آزمون گروه آزمایش به‌طور معنی‌داری در متغیر اخلاق حرفه‌ای دانشجو معلم کمتر از گروه کنترل است. میزان این تأثیر براساس مقدار اندازه اثر بر تنیدگی تحصیلی ۰/۳۲ بود.

نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش، بررسی سنجش تأثیر درس اخلاق حرفه‌ای معلم بر جهت‌گیری مذهبی و تنیدگی تحصیلی دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان کرمان بود. یافته‌ها نشان داد درس اخلاق حرفه‌ای معلم موجب افزایش پایبندی مذهبی و کاهش ناپایبندی مذهبی و دوسوگرایی دانشجو معلمان می‌شود. نتایج این پژوهش با یافته‌های کارگر و همکاران (۱۳۹۹) هم‌سو بود. در تبیین این یافته می‌توان گفت اخلاق حرفه‌ای، یک فرایند تفکر عقلانی است که مجموعه‌ای از کنش‌ها و واکنش‌های اخلاقی پذیرفته‌شده را فراهم می‌آورد.

این موازین اخلاقی از سوی سازمان‌ها مقرر می‌شود تا مطلوب‌ترین روابط اجتماعی ممکن را در اجرای وظایف حرفه‌ای تعیین کند. در آموزش درس اخلاق حرفه‌ای، هدف، یادگیری مسئولیت‌پذیری است؛ فراگیران باید برای ادای تمام مسئولیت‌های خود کوشا باشند، در تمام موارد سعی کنند ممتاز باشند و به مهارت زیادی در حرفه خود دست یابند. آنان صادق بودن را یاد می‌گیرند. به حقوق دیگران احترام می‌گذارند. ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی را رعایت می‌کنند و به آن احترام می‌گذارند. به وظایف خود متعهد هستند و رعایت اخلاق، یک اولویت مهم برای آنهاست که این موارد موجب افزایش تعهد بیشتر به مبانی مذهبی می‌گردد و پایبندی مذهبی را افزایش می‌دهد (ایمانی‌پور، ۱۳۹۱).

دانشجو معلمان هنگامی با یک معضل اخلاقی مواجه می‌شوند که از سوی قوانین، جامعه یا اصول و آیین رفتار حرفه‌ای مورد توجه قرار نگرفته باشند، در این صورت عموماً برای نجات از بحران‌ها و محدودیت‌ها و بقا در مجموعه ممکن است از مذهب استفاده نمایند و در آن صورت، تنها به منافع شخصی توجه می‌کنند. جهت‌گیری پایبندی مذهبی بر سبک‌ها و رفتارهای افراد در جهت اخلاقی آنها تأثیرگذارتر از جهت‌گیری ناپایبندی مذهبی است و از سوی دیگر، کسانی که پایبندی مذهبی دارند بر تمام جوانب تأکید دارند، حتی بر منافع شخصی خود؛ ولی

افراد با جهت‌گیری ناپایبندی مذهبی تنها بر منافع شخصی خود تأکید دارند (کارگر و دیگران، ۱۳۹۹). دانشجومعلمان، به‌عنوان کسانی که مسئولیت تعلیم و تربیت دانش‌آموزان را در آینده بر عهده دارند، باید از اصول اخلاق حرفه‌ای معلمی آگاهی داشته باشند و به آن پایبند باشند. رعایت اخلاق آموزشی، تضمین‌کننده سلامت فرایند یاددهی-یادگیری است و موجب افزایش تعهد پاسخ‌گویی مدرسان در قبال نیازهای دانش‌آموزان می‌شود (رجایی و دیگران، ۱۳۹۹).

دانشجویانی که استادان آنان طبق اخلاق حرفه‌ای در کلاس تدریس می‌کنند، تنیدگی تحصیلی کمتری دارند. آن‌ها در فعالیت‌هایی مانند مطالعه کردن، فعالیت‌های تحقیقاتی، پرسش و پاسخ در کلاس درس، تعامل خوب با معلمان، برقراری روابط دوستانه با دیگر دانشجویان، کسب نمره عالی، شرکت در بحث‌های کلاسی و ارائه پژوهش‌های کلاسی، موفق‌اند. دانشجویانی که احساس تنیدگی تحصیلی کمتری دارند، با اطمینان از توانمندی خود در یادگیری و حل مسئله، اهداف والایی را برای خود در نظر می‌گیرند و برای تحقق این اهداف، با برنامه‌ریزی مناسب و تصمیم‌گیری بهینه، تلاش بیشتری در انجام تکالیف تحصیلی از خود نشان می‌دهند تا بتوانند در برابر رویدادها و شرایط سخت دوران تحصیل استقامت کنند و به هدف نهایی خود که پیشرفت و موفقیت تحصیلی است، دست یابند؛ در نتیجه، تنیدگی تحصیلی کمتری را تجربه می‌کنند (منصوریان، ۱۴۰۱).

دیگر یافته این پژوهش نشان داد درس اخلاق حرفه‌ای معلم موجب کاهش تنیدگی تحصیلی دانشجومعلمان می‌شود. نتایج این پژوهش با یافته‌های سهرابی و موسوی (۱۳۹۹) و صابری و همکاران (۱۳۹۸) هم‌سو بود.

در تبیین این یافته می‌توان گفت اخلاق حرفه‌ای به چگونگی رفتار، ادب و عمل شخص هنگام انجام کار حرفه‌ای می‌پردازد. آموزش اخلاق حرفه‌ای به دانشجومعلمان در رشد و شکوفایی هرچه بیشتر نظام آموزشی و تربیتی جامعه تأثیر دارد. پیشرفت تحصیلی از مهم‌ترین نتایج و فراورده‌های نظام آموزشی است و یکی

از عواملی که موجب موفقیت تحصیلی می‌شود، یادگیری بدون تنش و تنیدگی تحصیلی است. دانشجویانی که از موفقیت تحصیلی برخوردارند، در خانواده و جامعه از احترام بسیاری بهره می‌برند (نجفی، ۱۳۹۹).

استانداردهای اخلاقی می‌توانند با ایجاد انتظارات و جهت‌دهی به فعالیت‌های آموزشی، بر عملکرد معلمان تأثیر مستقیم بگذارند و غیرمستقیم بر اقدامات نهادها و انجمن‌های فرهنگی که به‌نوعی در امر آموزش دخیل‌اند، تأثیر دارند. کیفیت استانداردهای حرفه‌ای بر اخلاق حرفه‌ای و همچنین بر موفقیت تحصیلی دانشجویان مؤثر است (Decker, Wolfe & Belcher, 2021).

معلمان در نظام تربیتی نقش محوری دارند؛ نقش آن‌ها تنها انتقال دانش و اطلاعات به فراگیران نیست، بلکه آنان در ایفای نقش خود باید این اطمینان را به‌وجود آورند که همه دانشجویان به توانمندی کامل برسند. دانشجویان آگاهانه یا ناآگاهانه از الگوی رفتاری آنان تقلید می‌کنند و یا در تصمیماتشان از آن تأثیر می‌پذیرند (Kafi, Motallebzadeh & Ashraf, 2018).

رفتار معلمان بر رفتار و نگرش دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد؛ به نظر می‌رسد معلمانی که اخلاق حرفه‌ای را بیشتر رعایت می‌کنند، از ویژگی‌های زیر برخوردارند: توانایی ارتباط مؤثر با دانش‌آموزان مثل احترام و جلب اعتماد آنان، توجه به نظرها و درخواست‌های معقول دانش‌آموزان، پرهیز از توبیخ و سرزنش دانش‌آموز به سبب ناتوانی در مهارت‌ها، داشتن بار علمی کافی، آگاهی از وضعیت جسمانی دانش‌آموزان، داشتن ویژگی‌های شخصیتی همچون تحمل و بردباری در آموزش و حس مسئولیت‌پذیری و انگیزه لازم برای آموزش، داشتن برنامه‌های آموزشی جذاب که از دلزدگی دانش‌آموزان جلوگیری کند، توجه به رشد و توسعه خود و دانش‌آموز و رعایت عدالت در ارزشیابی و نمره‌دهی. این موارد از مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای‌اند و موجب می‌شوند دانش‌آموزان عملکرد تحصیلی بهتر و تنیدگی کمتری را تجربه کنند (صابری و دیگران، ۱۳۹۸).

استادانی که از سطح رشد اخلاقی بالاتری برخوردارند براساس معیارهای قانون، انسانیت، ارزش‌های اخلاقی جهانی مانند عدالت، انصاف، صداقت و حقیقت به قضاوت‌های اخلاقی دست می‌زنند؛ بنابراین، در حیطه دین‌داری خود نیز با صداقت عمل می‌کنند و فراتر از منفعتی که دین‌داری برای آن‌ها دارد، بدون استفاده ابزاری از دین، رفتارهایی را بروز می‌دهند که براساس ارزش‌های دینی نهادینه شده است. به این ترتیب، آن‌ها بهتر می‌توانند دو بُعد اخلاق حرفه‌ای را که عبارت است از نگرش (حساسیت به موقعیت‌های اخلاقی) و عمل (انجام کار درست و اجتناب از کار نادرست اخلاقی) را محقق سازند؛ زیرا به دنبال رفتار کردن براساس ارزش‌های نهادینه‌شده خود هستند. در مقابل، استادانی که به دلیل تحول اخلاقی کمتر، قضاوت‌های اخلاقی‌شان براساس تنبیه و پاداش است، به احتمال بیشتری جهت‌گیری دینی را اتخاذ می‌کنند که دربردارنده پاداش عینی باشد. جهت‌گیری مذهبی آن‌ها بیرونی است و با انگیزه کسب مقام، مقبولیت یا تقویت اعتمادبه‌نفس خویش یا توجیه رفتارهای خود به کار بسته می‌شود؛ در نتیجه، در حیطه اخلاق حرفه‌ای نیز آن‌ها حساسیت اخلاقی ندارند و به انتخاب گزینه‌ای تمایل دارند که منفعت بیشتری برای آن‌ها در پی دارد و چه بسا با سوءاستفاده از ظواهر دین به توجیه عمل غیراخلاقی خود دست بزنند (جلیلی و هاشمی، ۱۴۰۲).

رابطه بین معلمان و دانشجویان بسیار مهم و حساس است و باید بر پایه‌های قوی و استوار ناشی از احترام و اعتماد متقابل و همچنین طبق استانداردهای اخلاقی بنا شود. البته وجود چنین رابطه‌ای بین معلمان و دیگر اعضای جامعه تربیتی از قبیل والدین و همکاران نیز ضروری است. معلمان برای اینکه در انجام مسئولیت خطیرشان که همان رساندن دانشجویان به اوج توانمندی است، موفق باشند باید سطح بالایی از شایستگی‌ها را در خود ایجاد کنند (خاکپور و درویشی، ۱۳۹۵).

تدریس یکی از عناصر اصلی فرایند آموزش و پرورش است که در کارایی نظام آموزشی نقش مؤثری دارد. اندیشه‌ها، رفتارها و روش‌های نو و بدیع عمدتاً از نظام

آموزشی ما مایه می‌گیرد. عقاید دینی دانشجویان به ارتباط با استادان بستگی دارد؛ زیرا آنچه در فرایند تعلیم و تربیت انتقال می‌یابد تنها معلومات و مهارت‌های استاد نیست، بلکه تمام صفات، خلیات، حالات نفسانی و رفتار ظاهری او نیز به دانشجویان منتقل می‌شود. رابطه دانشجو با استاد، یک رابطه باطنی و معنوی است. استاد، دانشجو معلم را شخصیتی محترم و ممتاز می‌داند و او را در رشد کردن، رسیدن به استقلال و آزادی و به عضویت رسمی جامعه در آمدن، کمک و مساعدت می‌کند. استاد با روح و جان دانشجو سروکار دارد و به همین دلیل، به عنوان یک الگوی محبوب پذیرفته می‌شود. هدف غایی دین اسلام، تکمیل مکارم اخلاقی است و استادان با آموزش درس اخلاق حرفه‌ای این ویژگی‌ها را به آن‌ها انتقال می‌دهند. تربیت اخلاقی، آموزش اصول، ارزش‌ها و فضیلت‌های اخلاقی است که در آن به ابعاد شناختی، عاطفی و رفتاری اخلاق توجه می‌شود. در این راستا، نظام آموزشی نیز به سراغ تربیت اخلاقی رفته و در هدف‌گذاری برای همه دوره‌های تحصیلی، اهداف اخلاقی را پیش‌بینی کرده است. اهداف اخلاقی، اهدافی عام هستند که باید بر تمام آموزش‌ها حاکم باشند. شیوه آموزش باید از جنبه ذهنی خارج شود و با تغییرات و تحولات اساسی، آموزش نوینی را در امر پرورش اخلاقی بنا نهد. این امر با آموزش دروس اخلاق حرفه‌ای امکان‌پذیر است و شکل‌دهنده جهت‌گیری مذهبی در دانشجویان می‌شود (اصفهانی و شاهی، ۱۴۰۰).

این پژوهش با محدودیت‌هایی روبه‌رو بود؛ تعلق دانشجومعلم در انجام تکالیف به اختلال در فرایند آموزشی در برخی از جلسات منجر شد. همچنین داده‌های این پژوهش از طریق خود گزارش‌دهی جمع‌آوری شده و این احتمال وجود داشت که بعضی از دانشجومعلم به دلیل نگرانی از ارزیابی منفی، هنگام پاسخ‌دادن به پرسش‌نامه تحقیق، گزینه‌هایی را انتخاب کنند که مبین مشکلات کمتری در آنان باشد. این پژوهش با مشارکت دانشجومعلم دانشگاه فرهنگیان کرمان انجام شده است که در تعمیم به دیگر گروه‌ها و شهرها باید احتیاط کرد. با توجه به یافته‌های

پژوهش، پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌ها شرایط تجربه‌های اخلاقی را برای دانشجویان فراهم کنند و از طریق برنامه‌های آموزشی، تربیتی و فرهنگی غنی فرصت‌های سازمان‌دهی ذهنی آن‌ها را تحت تأثیر قرار دهند و پیشرفت را در ابعاد مختلف فراهم کنند.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از کار تحقیقی در دانشگاه فرهنگیان کرمان است. از تمام دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان شهر کرمان که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، صمیمانه تشکر می‌کنیم.

کتاب‌نامه

۱. قرآن کریم.
۲. آرام‌فر، رسول و علی زینالی (۱۳۹۴)، «رابطه تنیدگی تحصیلی و کمک‌طلبی آموزشی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان»، فصلنامه علمی آموزش و ارزشیابی، ش ۸ (۳۱)، ص ۳۷-۴۸.
۳. اصفهانی، مریم و بتول شاهی (۱۴۰۰)، «خوانشی بر اخلاق حرفه‌ای معلم در تراز نهج البلاغه»، رویکردی نو در علوم تربیتی، ش ۳ (۴)، ص ۵۸-۷۱.
۴. ایمانی، سعید، مونا باغبانی نادر، علی حسین‌زاده اسکوئی و مهین نوروزی دشتکی (۱۴۰۰)، «بررسی نقش واسطه‌ای قدردانی در رابطه بین جهت‌گیری مذهبی و رضایت زناشویی زنان»، رویش روان‌شناسی، ش ۱۰ (۵)، ص ۱-۱۲.
۵. ایمانی‌پور، معصومه (۱۳۹۱)، «اصول اخلاق حرفه‌ای در آموزش»، مجله ایرانی اخلاق و تاریخ پزشکی، ش ۵ (۶)، ص ۲۵-۳۸.
۶. بشیری، زهره، آرزیتا بازوبندی و پریوش قاسمی (۱۳۹۸)، «اخلاق حرفه‌ای معلمان»، مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی، ش ۲ (۴۱)، ص ۲۱۱-۲۲۲.
۷. بهمنی، بهناز، سحرالسادات ترابیان، سالار رضایی‌نژاد، وحید منظری‌توکلی و مژگان معینی‌فرد (۱۳۹۵)، «اثربخشی آموزش خودکارآمدی هیجانی بر سازگاری اجتماعی و اضطراب اجتماعی نوجوانان»، فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روان‌شناختی، ش ۷ (۲)، ص ۶۹-۸۰.
۸. پرتو، مسلم (۱۳۹۴)، «نقش جهت‌گیری مذهبی و وضعیت اقتصادی-اجتماعی در تحول قضاوت اخلاقی نوجوانان دانش‌آموز»، مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ش ۱ (۱)، ص ۱۱-۳۸.
۹. ثناگویی‌زاده، محمد و مسعود جان‌بزرگی (۱۳۹۰)، «رابطه رضامندی زناشویی و پایبندی مذهبی با الگوهای ارتباطی زوجین»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه علم و فرهنگ.

۱۰. جارچی، سیدرضا، حمدالله حبیبی، وحید منظری توکلی و وجیهه‌السادات هاشمی‌زاده (۱۳۹۶)، «اثربخشی معنی‌درمانی گروهی بر جهت‌گیری مذهبی و سلامت روان نوجوانان»، فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روان‌شناختی، ش ۸ (۳)، ص ۱۴۵-۱۶۰.
۱۱. جان‌بزرگی، مسعود (۱۳۸۶)، «جهت‌گیری مذهبی و سلامت روان»، پژوهش در پزشکی، ش ۳۱ (۴)، ص ۳۴۵-۳۵۰.
۱۲. جلیلی، فاطمه و زهرا هاشمی (۱۴۰۲)، «روابط ساختاری جهت‌گیری مذهبی با اخلاق حرفه‌ای معلمان: نقش میانجی‌گر تحول اخلاقی»، مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ش ۸ (۱)، ص ۶۷-۸۴.
۱۳. خاکپور، عباس و حسین درویشی (۱۳۹۵)، «نقش اخلاق حرفه‌ای معلمان در تقویت انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان»، فصلنامه تدریس پژوهش، ش ۴ (۲)، ص ۱-۱۵.
۱۴. رجایی، سیدمهدی، فائزه ایمانی، مهدی واثقی اردکانی و میهن اوستا (۱۳۹۹)، «بررسی میزان انگیزه پیشرفت تحصیلی دانشجو معلمان رشته‌های آموزش زیست‌شناسی و فیزیک دانشگاه‌های فرهنگیان استان اصفهان»، پژوهش در آموزش زیست‌شناسی، ش ۲ (۶)، ص ۳۷-۴۸.
۱۵. رستمی‌نسب، عباسعلی، سیدحمیدرضا علوی و منیره کریمی (۱۳۹۶)، «بررسی اثربخشی آموزش شادی با رویکرد اسلامی بر بهزیستی روان‌شناختی و جهت‌گیری مذهبی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوره دوم شهر کرمان»، مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ش ۲ (۴)، ص ۴۷-۶۶.
۱۶. زبانی شادباد، محمدعلی، محمد حسنی و ابوالفضل قاسم‌زاده علیشاهی (۱۳۹۶)، «نقش اخلاق حرفه‌ای در پیامدهای فردی و سازمانی»، اخلاق پزشکی، ش ۱۱ (۴۰)، ص ۵۳-۶۲.

۱۷. سهرابی، لیلا و فرانک موسوی (۱۳۹۹)، «بررسی رابطه اخلاق حرفه‌ای اسلامی مدیران آموزشی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی شهر کرمانشاه»، هشتمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روان‌شناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
۱۸. صابری، علی، صمد گودرزی، مجید جاوید و محمدحسین قربانی (۱۳۹۸)، «تأثیر اخلاق حرفه‌ای اساتید تربیت‌بدنی عمومی بر انگیزش پیشرفت دانشجویان دختر در فعالیت‌های ورزشی»، مدیریت در دانشگاه اسلامی، ش ۸ (۲)، ص ۴۰۷-۴۲۰.
۱۹. عابدی، ابراهیم، علی‌نقی فقیهی، هادی مصدق و حسن انصاری (۱۳۹۹)، «رابطه نگرش دینی با عملکرد تحصیلی؛ نقش میانجی تنیدگی تحصیلی در دانشجویان دانشگاه گیلان»، مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ش ۵ (۴)، ص ۸۳-۱۰۸.
۲۰. فرامرز قراملکی، احد، زینب برخوردار و فائزه موحدی (۱۳۹۴)، کتاب اخلاق حرفه‌ای در مدرسه، چ ۸، تهران: انتشارات مؤسسه آموزشی و فرهنگی شهید مهدوی ایران.
۲۱. کارگر کامور، نجمه، محمدحامد خان‌محمدی، شهره یزدانی و زهرا مرادی (۱۳۹۹)، «بررسی تأثیر جهت‌گیری مذهبی بر رویکردهای اخلاقی تصمیم‌گیری مدیران مالی»، دانش سرمایه‌گذاری، ش ۹ (۳۴)، ص ۱۲۷-۱۴۷.
۲۲. کوشی، زهرا، نعمت‌الله موسی‌پور، محمد آرمند و علی مجبی (۱۳۹۹)، «طراحی و اعتبارسنجی الگوی تربیت اخلاقی در دوره ابتدایی نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران»، مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ش ۵ (۳)، ص ۱۲۷-۱۵۴.
۲۳. گودرزی، مصطفی (۱۳۸۸)، بررسی مبانی اخلاق حرفه‌ای معلمان از دیدگاه اندیشمندان مسلمان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی گرایش تعلیم و تربیت اسلامی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه کردستان.

۲۴. معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه فرهنگیان (۱۳۹۳)، مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس دوره کارشناسی پیوسته آموزش ابتدایی، تهران: انتشارات دانشگاه فرهنگیان.
۲۵. منصوریان، فرخنده (۱۴۰۱)، «بررسی تأثیر آموزش اخلاق حرفه‌ای معلمان بر خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان»، پژوهش‌های کاربردی در مدیریت و علوم انسانی، ش ۳ (۷)، ص ۱۹۵-۲۰۹.
۲۶. نجفی، زهرا (۱۳۹۹)، رابطه مهارت‌های ارتباطی و اخلاق حرفه‌ای دبیران با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه اهواز.
27. Decker, D. M., Wolfe, J. L. & Belcher, C. K. (2022). "A 30-years systematic review of professional ethics and teacher preparation". *The Journal of Special Education*, No. 55(4): p. 201-212.
28. Dimitrov, G. (2017). "A study on the impact of academic stress among college students in India". *Ideal Research Journal*, No. 2(4): p. 21-25.
29. Kafi, Z., Motallebzadeh, K. & Ashraf, H. (2018). "University instructors' teaching experience and their perception of Professional ethics: Postulating a Model". *International Journal of Instruction*, No. 11(4): p. 257-270.
30. Kumar, R. (2014). "Professional Ethics in Teacher Education: Need and Importance". *Darpan International Research Analysis*, No. 1(8): p. 1-8.
31. Kusumaningrum, D. E., Sumarsono, R. B. & Gunawan, I. (2019). "Professional ethics and teacher teaching performance: Measurement

of teacher empowerment with a soft system methodology approach”. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, No. 5(4): p. 611-624.

32. Fino, L. B., Alsayed, A. R., Bashedi, I. A., Saini, B., Moles, R. & Char, B. B. (2022). “Implementing and evaluating a course in professional ethics for an undergraduate pharmacy curriculum: A feasibility study”. *Currents in Pharmacy Teaching and Learning*, No. 14(1), p. 88-105.

33. Sun, J., Dunne, M. P., Hou, X., Xu, A. (2011). “Educational stress among Chinese adolescent: Individual, family, school and peer influences”. *Educational Review*, No. 65(3), p. 284-302.

34. Thompson, D. F. (2020). “The Professional Ethics of Witnessing Professionals”. *Dædalus*, No. 149(4), p. 67-78.

35. Ünlü, M. (2018). “An Evaluation of Occupational Ethical Values of Geography Teacher Candidates in Turkey”. *Educational Research and Reviews*, No. 13(2), p. 68-73.

36. XiangShen, Z. H., KangBaoshan, T. Q. & Zhu, L. (2019). “Longitudinal Effects of Examination Stress on Psychological Well-Being and a Possible Mediating Role of Self-Esteem in Chinese High School Students”. *Journal of Happiness Studies January*, No. 20(1), p. 283–305.

References

۱. *Holy Quran*.
۲. Abedi, Ebrahim, Faqihi, Alineqi, Mossadegh, Hadi and Ansari, Hassan (۲۰۱۹). "The relationship between religious attitude and academic performance; Mediating role of academic stress in students of Gilan University". *Islamic Education and Training*, Vol. ۵ (۴), p. ۸۳-۱۰۸.
۳. Aramfar, Rasool and Zinali, Ali (۲۰۱۴). "The relationship between academic stress and educational help-seeking with students' academic progress". *Scientific Quarterly of Education and Evaluation*, Vol. ۸ (۳۱), p. ۳۷-۴۸.
۴. Bahmani, Behnaz, Tarabian, Sahar al-Sadat, Rezainajad, Salar, Manzari Tavakoli, Vahid and Moinifard, Mozghan (۲۰۱۵). "Effectiveness of Emotional Self-Efficacy Training on Social Adaptation and Social Anxiety of Adolescents". *Applied Psychological Research Quarterly*, Vol. ۷ (۲), p. ۶۹-۸۰.
۵. Bashiri, Zohra, Bazobandi, Azita and Ghasemi, Paryvash (۲۰۱۸). "Teachers' Professional Ethics". *Studies in Psychology and Educational Sciences*, Vol. ۲ (۴۱), p. ۲۱۱-۲۲۲.
۶. Decker, D. M., Wolfe, J. L. & Belcher, C. K. (۲۰۲۲). "A ۳۰-years systematic review of professional ethics and teacher preparation". *The Journal of Special Education*, No. ۵۵(۴): p. ۲۰۱-۲۱۲.
۷. Dimitrov, G. (۲۰۱۷). "A study on the impact of academic stress among college students in India". *Ideal Research Journal*, No. ۲(۴): p. ۲۱-۲۵.
۸. Esfahani, Maryam and Shahi, Betul (۲۰۲۰). "Reading on the ethics of teacher's professions at the level of Nahjal Balagha", a new approach in educational sciences, Vol. ۳ (۴), p. ۵۸-۷۱.
۹. Faramarz Qaramalki, Ahad, Bakhrodi, Zainab and Movahedi, Faezeh (۲۰۱۴). *Professional ethics book in school*. ۸th Edition. Tehran: Shahid Mahdavi Educational and Cultural Institute Publications.
۱۰. Fino, L. B., Alsayed, A. R., Bashedi, I. A., Saini, B., Moles, R. & Char, B. B. (۲۰۲۲). "Implementing and evaluating a course in professional ethics for an undergraduate pharmacy curriculum: A feasibility study". *Currents in Pharmacy Teaching and Learning*, No. ۱۴(۱), p. ۸۸-۱۰۵.
۱۱. Guderzi, Mustafa (۲۰۰۸). *examining the basics of teachers' professional ethics from the point of view of Muslim thinkers*. master's thesis in the field of educational sciences, Islamic education. Faculty of Humanities, University of Kurdistan.
۱۲. Imani, Saeed, Baghbani Nader, Mona, Hosseinzadeh Eskoi, Ali and Norouzi Dashtaki, Mahin (۲۰۲۰). "Investigation of the mediatory role of gratitude in the relationship between women's religious orientation and marital satisfaction". *Roish Psychology*. Vol. ۱۰ (۵), p. ۱-۱۲.
۱۳. Imanipour, Masoumeh (۲۰۱۳). "Principles of professional ethics in education". *Iranian Journal of Medical Ethics and History*, Vol. ۵(۶), p. ۲۵-۳۸.
۱۴. Jalili, Fatemeh and Hashemi, Zahra (۲۰۲۲). "Structural relations between religious orientation and teachers' professional ethics: the mediating role of moral transformation". *Applied Issues of Islamic Education and Training*, Vol. ۸ (۱), p. ۶۷-۸۴.
۱۵. Janbozorgi, Masoud (۲۰۱۶). "Religious Orientation and Mental Health". *Research in Medicine*, Vol. ۳۱ (۴), p. ۳۴۵-۳۵۰.
۱۶. Jarchi, Seyedreza, Habibi, Hamdollah, Manzari Tavakoli, Vahid and Hashemizadeh, Vajiheh al-sadat (۲۰۱۶). "Effectiveness of group meaning therapy on religious orientation and mental health of adolescents". *Applied Psychological Research Quarterly*, Vol. ۸ (۳), p. ۱۴۵-۱۶۰.
۱۷. Kafi, Z., Motallebzadeh, K. & Ashraf, H. (۲۰۱۸). "University instructors' teaching experience and their perception of Professional ethics: Postulating a Model". *International Journal of Instruction*, No. ۱۱(۴): p. ۲۵۷-۲۷۰.
۱۸. Kargar Kamvar, Najmeh, Khanmohammadi, Mohammad Hamid, Yazdani, Shahreh and Moradi, Zahra (۲۰۱۹). "Investigating the effect of religious orientation on the ethical decision-making approaches of financial managers". *Knowledge Investment*, Vol. ۹ (۳۴), p. ۱۲۷-۱۴۷.
۱۹. Khakpour, Abbas and Darvishi, Hossein (۲۰۱۵). "The role of teachers' professional ethics in strengthening the motivation of students' academic progress". *Research Teaching Quarterly*, Vol. ۴ (۲), p. ۱-۱۵.
۲۰. Kumar, R. (۲۰۱۴). "Professional Ethics in Teacher Education: Need and Importance". *Darpan International Research Analysis*, No. ۱(۸): p. ۱-۸.

۲۱. Kushi, Zahra, Musipour, Nematollah, Armand, Mohammad and Mohebi, Ali (۲۰۱۹). "Design and Validation of the Model of Moral Education in the Elementary Education System of the Islamic Republic of Iran". *Applied Issues in Islamic Education and Training*. vol. ۵ (۳), p. ۱۲۷-۱۵۴.
۲۲. Kusumaningrum, D. E., Sumarsono, R. B. & Gunawan, I. (۲۰۱۹). "Professional ethics and teacher teaching performance: Measurement of teacher empowerment with a soft system methodology approach". *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, No. ۵(۴): p. ۶۱۱-۶۲۴.
۲۳. Mansourian, Farkhondeh (۲۰۲۱). "Investigation of the effect of teachers' professional ethics training on students' academic self-efficacy". *applied researches in management and humanities*, Vol. ۳ (۷), p. ۱۹۵-۲۰۹.
۲۴. Najafi, Zahra (۲۰۱۹). *The relationship between teachers' communication skills and professional ethics with students' academic progress*. Master's thesis in psychology. Ahvaz University.
۲۵. Parto, Muslim (۲۰۱۴), "The role of religious orientation and socio-economic status in the evolution of moral judgment of adolescent students". *Applied Islamic Education and Training Issues*, Vol. ۱(۱), p. ۱۱-۲۸.
۲۶. Rajaei, Seyed Mehdi, Imani, Faezeh, Vathaghi Ardakani, Mehdi and Avesta, Mihaan (۲۰۱۹). "Investigating the level of motivation of student teachers in the fields of biology and physics education in Farhangian universities of Isfahan province". *Research in Biology Education*. Vol. ۲(۱) , p. ۳۷-۴۸.
۲۷. Rostminsab, Abbas Ali, Alavi, Seyyed Hamidreza and Karimi, Munireh (۲۰۱۶). "Investigation of the effectiveness of teaching happiness with an Islamic approach on the psychological well-being and religious orientation of secondary school students of the second term in Kerman". *Applied Issues of Islamic Education and Training*, vol. ۲ (۴), p. ۴۷-۶۶.
۲۸. Saberi, Ali, Gudarzi, Samad, Javaid, Majid and Ghorbani, Mohammad Hossein (۲۰۱۸). "The effect of professional ethics of general physical education teachers on the motivation of female students' progress in sports activities". *Management in Islamic University*, Vol. ۸ (۲), p. ۴۰۷-۴۲۰.
۲۹. Sanaguizadeh, Mohammad and Janbzorguri, Masoud (۲۰۱۳). *the relationship between marital satisfaction and religious adherence with couples' communication patterns*. master's thesis in psychology. University of Science and Culture.
۳۰. Sohrabi, Leila and Mousavi, Faranak (۲۰۱۹). "Investigating the relationship between Islamic professional ethics of educational managers and the academic progress of elementary school students in Kermanshah". *the 8th National Conference on Sustainable Development in Educational Sciences and Psychology, Social and Cultural Studies*.
۳۱. Sun, J., Dunne, M. P., Hou, X., Xu, A. (۲۰۱۱). "Educational stress among Chinese adolescent: Individual, family, school and peer influences". *Educational Review*, No. ۶۵(۳), p. ۲۸۴-۳۰۲.
۳۲. Thompson, D. F. (۲۰۲۰). "The Professional Ethics of Witnessing Professionals". *Daedalus*, No. ۱۴۹(۴), p. ۶۷-۷۸.
۳۳. Ünlü, M. (۲۰۱۸). "An Evaluation of Occupational Ethical Values of Geography Teacher Candidates in Turkey". *Educational Research and Reviews*, No. ۱۳(۲), p. ۶۸-۷۳.
۳۴. Vice-Chancellor of Education and Postgraduate Education of Farhangian University (۲۰۱۳). *general characteristics, schedule and course headings of the continuous undergraduate course in elementary education*. Tehran: Farhangian University Publications.
۳۵. XiangShen, Z. H., KangBaoshan, T. Q. & Zhu, L. (۲۰۱۹). "Longitudinal Effects of Examination Stress on Psychological Well-Being and a Possible Mediating Role of Self-Esteem in Chinese High School Students". *Journal of Happiness Studies January*, No. ۲۰(۱), p. ۲۸۳-۳۰۵.
۳۶. Zabani Shadbad, Mohammad Ali, Hosni, Mohammad and Ghasemzade Alishahi, Abolfazl (۲۰۱۶). "The Role of Professional Ethics in Individual and Organizational Outcomes". *Medical Ethics*, Vol. ۱۱ (۴۰), p. ۵۳-۶۲.